

Než přijde skutečné jaro

Text a foto: Jaromír Zumr

Je pravda, že někomu se může zdát, že příroda v zimě spí, tak tomu ale není. Někteří obyvatelé nás sice na zimu opustili, ale ostatní, kteří zůstali, vyměnili své kožíšky za zimní, a toto nepříznivé období zdařile přečkávají.

Stačí se vydat do zimní přírody a přesvědčit se o tom. Na první pohled zjistíme, že neuslyšíme zpěv ptáků, jako je tomu v jiném ročním období. Mnoho hmyzožravých odlétlo na podzim do teplých krajů, protože by se zde neživili. Také někteří savci jsou zalezlí ve svých úkrytech a zimu přežívají. Můžeme jmenovat např. ježky, plchy a jiné. I jezevec lesní upadá do nepravého zimního spánku, kdy se někdy během zimy probouzí, aby se šel napít. Ovšem je to také jeden z těch, kterému se právě v tomto období rodí v norách slepá mláďata. Jeho námluvy probíhají sice uprostřed léta,

ale jelikož mívá samice utajenou březost, která trvá 210 až 240 dnů, mláďata se rodí až nyní. V teple vystlaném kotli hluboko pod zemí může být až 6 mláďat, ale většinou je jich méně.

Podle zanechaných stop ve sněhu zjistíme, jak čilý ruch v zimním lese panuje. Spatříme stopy srnčí, jelení nebo i mufloní zvěře. Koncem února můžeme v lese najít jelení shozy, protože to je období, kdy se jeleni zbavují starého paroží, aby jim potom přes léto narostlo nové a silnější. Nový paroh je v době růstu chráněn tzv. lýčím, pod kterým jsou ukryty cévy, které paroh vyživují. Paroh se vyvíjí až do

▲
Symbolem předjaří jsou i rozkvetlé sněžěnky

- ▲ Při mírné zimě může probíhat „honcování“ zajíců již v prosinci
- ▶ Mládata vydry říční přichází na svět v různém ročním období
- ▼ Jezevec lesní se během zimy občas probouzí, aby se šel napít. Jeho nory bývají většinou v místech, kde je nablízku zdroj vody

začátku července, kdy potom jelen odumírající lýčí odře o větve stromů, a jako zázrak se objeví nový zkostnatělý paroh, který je nejdříve špinavě bílý. Dalším odíráním o vegetaci a kůru stromů se pak zbarví do hnědé barvy. U srnců vývoj parůžků probíhá jinak. Srnci staré parůžky shazují již na podzim a přes zimu jim rostou nové, až do března, kdy je „vytloukají“ – stejně jako jeleni se zbavují usychajícího a odumřelého lýčí.

Při svých toulkách nacházíme i další stopy zvířat, která se tady zdržují. Původce těchto stop ale často nespatriíme, protože se řada z nich pohybuje venku převážně jen v noci nebo se toulá v houštinách. Na kraji lesa nepřehlédneme stopy zajíců, které z lesa směřují do polí. V tomto období již také dochází k „honcování“. To jsou zaječí námluvy, kdy jednu samici může prohánět i více samců najednou. Také nepřehlédneme rovnou čáru stop od lišky, která tady pátrá po kořisti. Ovšem můžeme slyšet i liščí štěkot samce, protože probíhá v zimě „kaňkování“. Lišáci vyhledávají samice, aby se s nimi mohli v norách pářit.

Uprostřed zimy se páří i vlci, později také tchoř tmavý. Vlčice potom po 9 týdnech březosti porodí 4 až 8 vlčat. Tchoři jsou aktivní v noci, proto je jen tak nespatriíme, ale prozradí je stopy. Páří se od února do května. Po 40–43 dnech březosti vrhá samice 3–8 mládat.

Vydru říční také často nezahlédneme, ale můžeme u rybníka najít její stopy nebo i zbytky po kořisti. Většinou se jedná o rybí šupiny, u kterých mohou být i ploutve z větších ryb. Občas potom nedaleko takové hostiny může vydra zanechat svůj „štiplavý“ trus. Vydry nemají pevný termín svých námluv, a tak se v přírodě

naše
příroda

- ▲ Nejsilnější jeleni shazují své paroží již koncem února. Často shodí oba parohy současně, nebo v krátkém sledu po sobě
- ▼ Mladší jeleni chodí s jedním parohem i několik dnů

mohou objevit mláďata v průběhu celého roku. Někdy spatříme již na přelomu zimy a jara první vydří mláďata, která přišla na svět v norách, které vydra buduje v březích rybníků.

Krkavce velkého také jen tak nevidíme, ale často jej v lese slyšíme. Jeho hluboké a drsné krákání jej prozradí. Krkavci jsou velmi inteligentní a chytří. Pokud v lese zaslechnou výstřel, tak vědí, že někde na blízku bude něco k snědku. Spoléhají totiž na to, že výstřel pochází od myslivců lovících zvěř a zanechávajících po vyvržení ulovené zvěře na místě „vývrh“. Jde o nepoživatelné vnitřnosti, které jsou potom určeny ke konzumaci lišek nebo divočáků. Někdy se tam objeví jako první právě krkavci, často i vrány nebo také káňata. O počínání krkavců jsem se nedávno sám přesvědčil, když jsem doprovázel jednoho z lovců při lovu jelena. Po výstřelu se během patnácti minut objevili na obloze čtyři krkavci a přesně určili místo, kde se lovilo. Potom po našem odchodu slétli až k zanechaným vnitřnostem. Krkavci se často přiživují na zbytcích zanechaných velkými šelmami. Na hnízdiště se vrací již v únoru, zahájí opravu starého hnízda a záhy samice snáší vejce. Často snůšku zahřívá ve sněhových vánicích nebo v krutých mrazech. Doba sezení je 20 až 21 dní. Víte, že krkavec dosahuje v rozpětí křídel kolem 1,2 metru?

Již v prosinci se na sněhu mohou také objevit první mláďata černé zvěře. Samice divočáků mohou být totiž oplodněny v každém ročním období. Mladé samice pohlavně dospívají v 8. až 10. měsíci života, samci o několik měsíců později. Hlavní doba „chrutí“ probíhá od listopadu do ledna. Bachyně je březí 114–118 dnů. Většina vrhů pak probíhá od března do

května. Tím, že mají značnou schopnost rozmnožování, nestačí se jejich stavy dostatečně regulovat, což se nyní potvrdilo na Zlínsku s výskytem afrického moru prasat.

Sojka obecná je známá tím, že si schovává žaludy na zimu. V hrdelním vaku odnese více žaludů najednou. Jedna sojka takto může do mechu nebo pod listí poschovávat během podzimu okolo 3000 žaludů. Všechny ukryté žaludy ale potom nenajde a tak přispěje k tomu, že na některých místech vyroste nový strom.

Tetřivci mají také zajímavý způsob života. Ve svém revíru se zdržují i v tuhých a mrazivých zimách. A tak se zahrabou do sněhu. Nory pod sněhem, kde nocují, jsou vyhloubené tak, že se v nich udrží teplota až o 20 °C vyšší, než je teplota venkovní. Tetřivci mají navíc ještě důkladnou izolační vrstvu z perí. Proto nemusí při nižších teplotách vynakládat žádnou nadbytečnou energii na to, aby se zahřáli. V zimním období se živí pouze jehličím a pupeny stromů.

Mezi zimní otužilce můžeme zařadit také křivku obecnou. Hnízdí velmi brzy. Její hnízda se objevují vysoko v korunách smrků již od prosince. Hnízdí v tuto dobu, aby využila hojnost dozrávajících semen smrků. Její sameček je schopen zpívat i za tuhých mrazů.

Další zajímavou skupinou z ptáčích říše jsou sovy. Puštík obecný patří u nás k těm nejhojnějším. S obhajobou teritoria se za mírné zimy může ozývat houkáním již během prosince, většinou ale až v únoru. Ovšem houkání samečků neslouží jen k ohlídkání svých hranic, ale má význam i pro samičky. Ty samcům odpovídají zcela odlišným hlasem. Hnízdí potom převážně v dutinách stromů, na

▲ *Krkavec patří mezi velmi chytré ptáky. Likvidací mršin plní v přírodě cennou sanitární službu. Při lovu živé kořisti využívá pár společně různou taktiku, aby oklamal kořist*

▼ *U tetřivků se brzy z jara probouzí jejich sexuální hormony, a tak tokající kohoutky můžeme spatřit i na zasnežených pasekách*

- ▲ *Po zimním probuzení je pro babočku paví oko první potravou pyl na rozkvetlých „kočičkách“*
- ▼ *Začátek rozmnožování u sýce rousného je spojen s rytmickým houkáním samce, který potom láká samičku opakovanými návštěvami vhodné dutiny. Často sem potom ukládá ulovenou kořist, aby si samičku získal*

zemi ve spleti kořenů, nebo ve starých hnízdech dravců. Koncem zimy se ozývá svým hlubokým houkáním i výr velký. Houkání můžeme slyšet za šera, za soumraku, nebo potom k ránu. Ten, kdo se zajímá o hlasy ptáků, může při takzvaném duetovém volání, kdy se partneři ozývají, rozlišit samce od samice. Samec má vždy hlubší hlas. Duetové volání má dva hlavní významy. Jedním je stimulace do vlastního hnízdění, druhým pak upozorňují na obsazení teritoria. Samice klade vejce téměř na holou zem na skalní římsce, kde jsou jen zbytky starého listí nebo rozpadlé vývržky.

Kalous ušatý může za příznivého počasí začínat svůj tok velmi brzy z jara. Někdy zastihneme celé skupiny kalousů i ve městech, kde přes den odpočívají v korunách stromů. Jde o ptáky, kteří k nám přilétli z Ruska a Skandinávie. Kalous využívá k hnízdění stará hnízda dravců a krkavcovitých ptáků. Stejně jako i u jiných sov zahřívá vajíčka jen samice. V hnízdě kalousů může být 4 až 6 vajec.

I sýc rousný se chystá k časnému hnízdění, a to houkáním samečka upozorňujícího tak samičku, že má přichystanou dutinu, z které se ozývá, aby samičku přilákal. Někdy se již koncem února objevují v dutině první vajíčka.

Zejména u rybníků je na přelomu zimy a jara živo. Spatříme tady volavky nebo kormorány a samozřejmě i divoké kachny. Divoká kachna, tzv. březňačka, patří mezi druhy stálé, přelétavé, ale i tažné. Naše kachny zimují v jižní a západní Evropě. Na zimu k nám přilétají příslušníci cizích populací. Za zmínku stojí fakt, že některé naše březňačky, které zimovaly mimo naše území, si tam již během

pobytu našly nové partnery. A tak se stává, že se k nám dostane smíšený pár. Někdy si tam najde kačer nevěstu, nebo sličná samice si přivede s sebou kačera, do kterého se tam zakoukala. Volavky loví kořist tím způsobem, že často stojí v mělké vodě a čekají, až se rybka objeví v jejich blízkosti. Potom prudkým úderem ostrého zobáku zaútočí na potenciální kořist. Ovšem ne vždy je útok úspěšný. Kormoráni také loví pod vodou samostatně, ale často využívají i společný lov. Skupina několika ptáků nažene v rojnici ryby na mělčinu, a tam je potom snadno pochyťají.

Koncem zimy se k našim rybníkům vrací i divoké husy. Většinou se objevují již v druhé polovině února. Trvale žijí v páru, a tak ihned po návratu ze zimovišť obsazují svá stará hnízdiště. Postupně se vrací ze zimovišť i další druhy kachen, které nás na podzim opustily. Potom na nezamrzlé hladině spatříme celou řadu různých druhů kachen. Jde o hohola severního, poláka velkého, kopřivku obecnou, čírku, zrzohlávku a další.

U některých rybníků zahlédneme i naše první žáby. Po přezimování se jako jeden z prvních objeví skokan hnědý, který zimoval na dně menších vodních nádrží. U společného rybníka se může objevit i ropucha obecná. U ní je zajímavé, že si s sebou k rybníku přináší samečka na hřbetě. Často spolu putují z lesa stovky metrů. Sameček se jí pevně drží předními končetinami.

S přibývajícimi jarními slunečními paprsky vylétnou ze svých úkrytů i naši nejotužilejší motýli. Jde o žluťásku řešetlákového, který přezimoval někde v trsu borůvky, kam před zimou usedl a nechal se zapadat sněhem. Je k takovému přezimování

- ▲ Čejky chocholaté paří mezi první otužilce, kteří se k nám vracejí
- ▼ S mláďaty černé zvěře se můžeme někdy setkat již v prosinci

velmi dobře přizpůsoben. V jeho těle je zvláštní tekutina, která nezmrzne. Vedle něho můžeme také vidět i známou babočku paví oko. Ta přezimuje většinou v dutinách stromů nebo na půdách stavení. ■